

KS. GRZEGORZ ADAMIAK

 <https://orcid.org/0000-0001-9383-2583>

EWOLUCJA IDEI MISYJNEJ W NAUCZANIU MAGISTERIUM KOŚCIOŁA OD *MAXIMUM ILLUD* DO *VATICANUM II*

Wiek XIX był czasem widocznego ożywienia aktywności misyjnej Kościoła. Stabilizacja polityczna i okrzepnięcie systemu kolonialnego stanowiło ważny faktor dla realizacji nakazu misyjnego. Już jednak wtedy, a zwłaszcza w momencie zakończenia I wojny światowej, wskazywano na słabości tego sposobu postrzegania i realizacji działań ewangelizacyjnych. Coraz częściej dostrzegano niebezpieczeństwa związane z takim modelem misji. Przełom dla rozwoju idei misyjnej stanowi list apostolski Benedykta XV *Maximum illud*, rozpoczynający przemiany w świadomości misyjnej Kościoła, ukoronowane ostatecznie soborowym modelem misji. Ewolucję rozumienia idei misyjnej dostrzegamy wyraźnie tak w wypowiedziach kolejnych papieży, jak też w innych dokumentach Stolicy Apostolskiej.

Benedykt XV (1914–1922)

Pontyfikat Benedykta XV zdecydowanie upływał pod znakiem toczącej się I wojny światowej, a następnie zmagania się z jej następstwami. Jego zaangażowanie dla odbudowy powojennej Europy pozwala uznać go za pierwszego papieża, który zrozumiał w pełni epokę nowożytną¹.

Mówiąc o duszpasterskiej działalności Benedykta XV wskazać należy jego zaangażowanie na polu misyjnym. A w czasach jego pontyfikatu zo-

KS. GRZEGORZ ADAMIAK (UKSW) – dr nauk teologicznych w dziedzinie misjologii; w latach 2014–2019 duszpasterz na Islandii, obecnie wikariusz parafii Krzyża Świętego w Płocku; gadamiak5@wp.pl.

¹ Zob. Z. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków 1775–1978*, Warszawa 1983, s. 377–419.

stało ono dotkliwie dotknięte i znacznie zdeorganizowane. W krajach, które dotąd wydatnie wspierały misje, zmniejszyła się baza materialna i osobowa zaangażowana w dzieło misyjne. Po drugie w krajach misyjnych, będących najczęściej koloniami europejskich mocarstw, zmieniła się sytuacja polityczna. Stwarzało to liczne napięcia i niepokoje w wymiarze administracyjnym. Krwawe działania wojenne podważyły ponadto wiarygodność głoszonej Ewangelii. Poważnym przedsięwzięciem i sukcesem było więc zorganizowanie nowego, powojennego *status quo* na terenach misyjnych. Udało się także zaradzić pewnym brakom i problemom związanym z administracją kościelną na terenie Japonii, Albanii, Indii i Oceanii². Za pontyfikatu Benedykta XV wydzielono także z Kongregacji Rozkrzewiania Wiary Kongregację dla Kościoła Wschodniego³.

Zaangażowanie misyjne Benedykta XV zmierzało ku wypracowaniu nowej strategii misyjnego działania, która dotyczyła następujących elementów: reorganizacji i centralizacji dzieła misyjnego, odpolitycznienia misji, indygenizacji i uniwersalizmu misyjnego. Trzy ostatnie problemy były reakcją na główne bolączki misji w XIX w., jakimi były: kolonializm, europocentryzm i nacjonalizmy⁴.

Największe znaczenie spośród misyjnych inicjatyw Benedykta XV miał list apostolski *Maximum illud* z 30 listopada 1919 r. Tezy zawarte w tym dokumencie czynią go pierwszą nowożytną encykliką misyjną i stanowią kamień milowy w rozumieniu i rozwoju idei misyjnej.

Dokument rozpoczyna refleksja nad ciągłą potrzebą pracy misyjnej, nieukończonej mimo stuleci ewangelizacyjnej aktywności Kościoła. Domaga się ona ciągłego zaangażowania poszczególnych misjonarzy, rezygnacji z osobistych czy narodowych ambicji i celów. Papież postuluje współpracę między misjonarzami na każdym szczeblu, piętnuje współzawodnictwo, indywidualizm, brak ducha współpracy w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. Proponuje ponadto spotkania i współdziałanie misjonarzy⁵.

Papież wskazuje na wielką potrzebę wspierania powołań rodzimych, ich formację i kształcenie. Benedykt zauważa, że to one stanowią największą nadzieję młodych Kościołów lokalnych. Jest to bardzo mocny

² Zob. tamże, s. 395–398.

³ Zob. tamże, s. 392; por. Benedykt XV, *Dei providentis arcano*, w: *Breviarium missionum*, cz. 1 (BrMis), Warszawa 1979, s. 197–199.

⁴ Zob. A. Miotk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego od Leona XIII do Jana Pawła II*, „*Studia Misjologiczne*”, 1(2008), s. 41.

⁵ Zob. Benedykt XV, *Maximum illud*, w: BrMis, s. 200–205.

i konkretny głos Stolicy Apostolskiej na rzecz tworzenia struktur samodzielnych Kościołów miejscowych. Jest to droga do wyzwania się Kościołów misyjnych spod kontroli zewnętrznej. Koniecznym warunkiem tego procesu jest zapewnienie gruntownego i pełnego wykształcenia miejscowego kleru. Wykształcenie to nie powinno ustępować wykształceniu duchowieństwa europejskiego. Powinna z tym iść w parze zmiana nastawienia do duchowieństwa tubylczego, by widzieć w nim partnera działań misyjnych, a nie jedynie niewykwalifikowaną pomoc⁶.

Postulat dowartościowania duchowieństwa lokalnego bierze się z rozumienia katolickości Kościoła. Kościół jest Kościołem powszechnym, posłanym do wszystkich ludów i z nich zbudowanym. Encyklika podkreśla więc ponadnarodowy charakter działań misyjnych. Autentyczna działalność ewangelizacyjna nie ma nic wspólnego z interesami kolonialnymi. Nie identyfikuje się z jedną kulturą czy interesami jednego państwa i narodu. Była to reakcja na szalejący do czasu I wojny światowej nacjonalizm, nieobcy także niestety działalności misyjnej. Misjonarz nie może być reprezentantem żadnego państwa europejskiego czy nawet kultury zachodniej, ale ma być heroldem królestwa Bożego. Misjonarz głosi królowanie Boga, a nie jakiegokolwiek królestwo ziemskie, doczesne⁷.

Tak rozumiana działalność misyjna domaga się od misjonarza wielu niezbędnych cech. Potrzebna jest mu gruntowna wiedza, a także dobre poznanie miejscowego języka. Ta znajomość powinna umożliwiać poprawne porozumiewanie się z ludźmi, którzy są adresatami przepowiadania misyjnego⁸. Niezbędnymi cechami są też osobiste przymioty misjonarza, które świadczą o jego głębokim i autentycznym życiu duchowym. Ma on swoim postępowaniem i stylem życia potwierdzać i ukazywać głoszoną naukę. Ma obowiązek ewangelizować także przez „ludzkie” cechy, które przekonują do głoszonego słowem chrześcijaństwa. Warunkiem niezbędnym dla owocności misji jest świętość życia misjonarza⁹.

Dokument podkreśla, że dzieła misyjnego nie należy traktować jako marginalnego działania wspólnoty wierzących. Jest ono wpisane w życie wiary całej wspólnoty, stąd domaga się współpracy i współodpowiedzialności wszystkich ochrzczonych. To wspólne zaangażowanie będzie

⁶ Tamże, s. 205.

⁷ Zob. tamże, s. 207; Miotk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego*, s. 43; J. Różański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, Warszawa 2008, s. 192–193.

⁸ Zob. Benedykt XV, *Maximum illud*, s. 208–209.

⁹ Zob. tamże, s. 210

wyrazem wspólnoty wyznawanej wiary. Współpraca ta może dokonywać się choćby poprzez zaangażowanie w dzieła misyjne, które papież poleca pamięci wiernych i zachęca do współpracy w ich ramach. Troska wszystkich wierzących o dzieło misyjne przejawia się na trzech płaszczyznach: modlitwy, budzeniu nowych powołań misyjnych i pomocy materialnej¹⁰.

Maximum illud uznana jest powszechnie za *magna charta* idei misyjnej. Był to pierwszy dokument papieski o charakterze uniwersalnym. Wskazywał dalszą zorganizowaną strategię działalności misyjnej. Podsuwał pogłębioną refleksję teologiczną, dzięki której mógł powstać praktyczny program aktywności misyjnej w nowych realiach epoki powojennej. Można powiedzieć, że dokument był ważnym momentem w kształtowaniu się dojrzałej teologii misji i skierował misyjną aktywność Kościoła na nowe tory¹¹.

Pius XI (1922–1939)

Dynamizm pontyfikatu Piusa XI był widoczny na wszystkich odcinkach jego pasterskiej działalności. Spod jego pióra wyszły łącznie 22 encykliki dotyczące życia religijnego i liturgicznego, kwestii wychowania oraz małżeństwa i rodziny. Pius XI zajmował stanowisko w sprawach społecznych, ukazując niebezpieczeństwa przyniesione przez faszyzm i komunizm¹².

Pius XI dużą troską otaczał misje. Był zaangażowany w zorganizowanie w 1925 roku wystawy misyjnej¹³, która stała się bazą dla założonego w 1928 r. Muzeum Misyjnego¹⁴. Pius XI był świadom zmian, jakie zaszły na mapie świata, także „świata misyjnego”, po I wojnie światowej. Widział, w jaki sposób zmiany polityczne wpłynęły na działalność misyjną. Podzielał opinię, że misje mają prowadzić do powstawania i umacniania się Kościołów miejscowych. Widział też potrzebę zaangażowania się Stolicy Apostolskiej jako głównego koordynatora akcji misyjnej w miejsce państw kolonialnych. Za jego pontyfikatu uroczystość obchodzono 300. rocznicę

¹⁰ Zob. tamże, s. 212–215.

¹¹ Zob. Miotk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego*, s. 44.

¹² Zob. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków 1775–1978*, s. 420–479.

¹³ Zob. tamże, s. 438.

¹⁴ Zob. Pius XI, *Uroczystość zamknięcia wystawy misyjnej*, 10 I 1928, w: BrMis, s. 228–233. Wcześniej, 12 XI 1926 r. papież motu proprio *Quoniam tam praeclara* powołał do istnienia Muzeum Misyjne na Lateranie i określił normy jego działania. Zob. tamże, s. 233–234; zob. też T. Dublewski, *Zwiedzając nowe Muzeum Misyjne w Watykanie*, „Miesięcznik Pasterski Płocki”, 23(1928), s. 207–210, s. 240–242.

istnienia Kongregacji Rozkrzewiania Wiary. Kładł nacisk na rozbudowę instytucji misyjnych formujących przyszłych misjonarzy. W maju 1922 r. przeniósł z Lyonu do Rzymu siedzibę Dzieła Rozkrzewiania Wiary, nadając mu tym samym wyraźniejszy, ogólnokościelny charakter¹⁵.

Wysiłki Piusa XI dla wzmocnienia misji zaowocowały już w pierwszym dziesięcioleciu pontyfikatu wzrostem liczby misjonarzy i rozwojem placówek misyjnych. Na miano szczególnego przełomu zasługuje utworzenie miejscowej hierarchii w Japonii, Chinach, Indonezji, Afryce i Indochinach. W uroczystość Chrystusa Króla 1926 r. Pius XI konsekrował sześciu biskupów chińskich, w następnym roku jednego japońskiego, jednego annamickiego i trzech chińskich. W czasie jego pontyfikatu misjologia stała się przedmiotem wykładanym na Gregorianum i w seminariach duchownych. W pełni przysługuje mu miano papieża misyjnego¹⁶.

Widząc ważną rolę wsparcia modlitewnego, 14 grudnia 1927 r. św. Teresa od Dzieciątka Jezus została ogłoszona patronką misji¹⁷. Reskrytem Kongregacji Rytów z 14 kwietnia 1926 roku zainicjowano obchody Niedzieli Misyjnej, wyznaczonej na przedostatnią niedzielę października¹⁸.

Z dokumentów papieskich poświęconych sprawom misyjnym należy wymienić najpierw motu proprio *Romanorum Pontificium* z 3 maja 1922 r. Dokument wskazuje na wszystkich wierzących jako odpowiedzialnych za dzieło misyjne. Papież uznaje wielkie zasługi na tym polu stowarzyszeń misyjnych, a szczególnie Dzieła Rozkrzewiania Wiary. I to właśnie ono ma stać się bazą dla pozyskiwania i dystrybucji środków materialnych na wspieranie działalności misyjnej. Ponadto papież uznaje dzieło za „swoje”, tzn. papieskie i przenosi jego siedzibę do Rzymu. Odtąd nazwa dzieła będzie zawierać słowo „papieskie”, co podkreśla jego ogólnokościelny status i pole działania. Papież poleca też uwadze i trosce dwa pozostałe dzieła, czyli Dzieło Dzieciństwa Pana Jezusa i Dzieło św. Piotra Apostoła dla kształcenia kleru rodzimego¹⁹.

Encyklika *Rerum Ecclesiae* z 28 lutego 1926 r. jest uważana za drugą, po *Maximum illud*, nowoczesną encykliką misyjną. Zajmowała ona centralne miejsce w papieskim programie misyjnym. Pius XI nakreślił

¹⁵ Zob. Zieliński, *Papiestwo i papieże dwóch ostatnich wieków 1775–1978*, s. 471–472.

¹⁶ Zob. tamże, s. 473, 478.

¹⁷ Zob. Święta Kongregacja Rytów, *Reskrypt Quam laeto animi*, w: BrMis, s. 258–259.

¹⁸ Zob. Święta Kongregacja Rytów, *Reskrypt Il consiglio superiore*, w: BrMis, s. 255–257.

¹⁹ Zob. Pius XI, *Romanorum Pontificium*, w: BrMis, s. 216–221

w niej program misyjny odpowiadający wymogom współczesności. Zaznaczył silniej tematy obecne już w nauczaniu poprzedników i położył większy nacisk na uniwersalizm, samodzielność i zakorzenienie lokalnych Kościołów w ich rodzimej kulturze. *Rerum Ecclesiae* rozwijała zasadnicze myśli encykliki Benedykta XV²⁰.

Pius XI ukazuje, że misje są naturalną konsekwencją przyjęcia wiary i stanowią realizację przykazania miłości Boga i bliźniego. Obowiązek głoszenia Ewangelii spoczywa na wszystkich wierzących, ale w sposób szczególny jest złożony na barkach duchownych, wpisany w ich powołanie. Ci ostatni, zwłaszcza biskupi, mają angażować w dzieło misyjne jak najszersze rzesze wiernych, tworząc z nich duchowe zaplecze dla misjonarzy²¹.

Dokument podkreśla konieczność kształcenia miejscowego duchowieństwa, gdyż to powołania miejscowe świadczą o dojrzałości i żywotności Kościołów misyjnych, to ich obecność jest potwierdzeniem skuteczności akcji misyjnej. Przestrzega, by kler rodzimy nie spełniał jedynie funkcji pomocniczych i był odpowiedzialny jedynie za sprawy mniejszej wagi. Zakładany na terenach misyjnych Kościół ma składać się z pierwiastków właściwych każdemu krajowi, danej kulturze. Łączy się z tym także potrzeba gruntownego wykształcenia i pogłębionej formacji kleru tubylczego. Obecność rodzimego duchowieństwa daje też większą gwarancję przetrwania Kościoła w przypadku zawirowań natury politycznej²².

Nowym akcentem nauczania papieskiego było wezwanie do zakładania Kościołów lokalnych na bazie rodzimych wspólnot zakonnych. Rodzime zgromadzenia mogą być bowiem bardziej dostosowane do mentalności ludzi danego regionu, a swoją modlitwą i obecnością mogą wspierać dojrzewające wspólnoty²³. Encyklika wspomina także o organizowaniu zaplecza edukacyjnego i medycznego w placówkach misyjnych²⁴.

Dnia 5 czerwca 1926 r., w związku z konsekracją sześciu biskupów chińskich, Pius XI wystosował List apostolski *Ab ipsiis*. Skierowany jest on do przełożonych Kościoła w Chinach i zawiera zapewnienie, że Kościół katolicki nie zamierza być narzędziem mocarstw zachodnich i ich zabiegów politycznych. Papież podkreślał, że Kościół nigdy nie pozwalał,

²⁰ Zob. Miotk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego*, s. 46–47.

²¹ Zob. Pius XI, *Rerum Ecclesiae*, w: BrMis, s. 238–241.

²² Zob. tamże, s. 244–245; Różański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, s. 193–194.

²³ Zob. Pius XI, *Rerum Ecclesiae*, s. 249–251.

²⁴ Zob. tamże, s. 253.

by misje stawały się narzędziem i elementem polityki jakiegokolwiek państwa. Wskazał też na potrzebę obecności kleru miejscowego, dążenie do wzrostu jego znaczenia i ostatecznego przejścia kierowania tamtejszym Kościołem²⁵.

Dwa kolejne pisma Piusa XI, datowane na 24 czerwca 1929 r., dotyczą dzieł misyjnych. Motu proprio *Decessor noster* zawiera wskazania dotyczące skoordynowanej współpracy dzieł misyjnych i charakteryzuje zadania każdego z nich. Dokument reguluje ich funkcjonowanie od strony organizacyjnej i wskazuje potrzebę istnienia ich własnych organów prasowych²⁶.

Motu proprio *Vix ad* traktuje o nowych statutach Papieskiego Dzieła św. Piotra. Przypomina cele tego dzieła misyjnego i jego charakter. Następnie omawia szczegółowo organizację władz centralnych i lokalnych dzieła²⁷.

Na uwagę zasługują ponadto dwa pisma Kongregacji Rozkrzewiania Wiary powstałe za czasów pontyfikatu Piusa XI. Nawiązują one do problemu inkulturacji przesłania chrześcijańskiego.

Pierwszy to List *Excellentia vestra* z 28 maja 1935 r. List jest odpowiedzią na pytania o zasady udziału katolików w ceremoniach publicznych w Mandzurii związanych z kultem Konfucjusza. Jest to pierwsza po prawie 200 latach pozytywna odpowiedź dotycząca sporów akomodacyjnych. Dokument rozstrzyga, że ceremonie te nie mają charakteru religijnego, stąd udział w nich jest dozwolony²⁸.

Kongregacja zezwala na udział w uroczystościach państwowych ku czci Konfucjusza, ostrzegając, że katolicy nie powinni traktować tego uczestnictwa na równi z kultem religijnym. Udział w ceremoniach jest wyrazem szacunku dla kultury i tradycji narodu. Możliwe jest również zaangażowanie w budowę i naprawę pagód, jako przejaw szacunku i wsparcia dla miejscowej kultury. Także w inne ceremonie religijne katolicy mogą włączać się na zasadzie poszanowania kultury, a nie zaangażowania religijnego²⁹.

26 maja 1936 r. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary wydała kolejną instrukcję akomodacyjną zatytułowaną *Pluries instanterque*. Zezwala ona

²⁵ Zob. Miotk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego*, s. 45.

²⁶ Zob. Pius XI, *Decessor noster*, w: BrMis, s. 259–263.

²⁷ Zob. tenże, *Vix ad*, w: BrMis, s. 266–270.

²⁸ Zob. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Excellentia vestra*, w: BrMis, s. 271.

²⁹ Zob. tamże, s. 272–274; Różański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, s. 194–195.

katolikom w Japonii na udział w ceremoniach szintoistycznych. Uczestnictwo w uroczystościach ku czci cesarza, uroczystościach pogrzebowych i przy zawarciu małżeństwa jest dopuszczalne i nie wykracza przeciwko chrześcijaństwu. Także odwiedzanie świątyń przez uczniów ma przede wszystkim na celu wpajanie patriotyzmu i szacunku dla ojczyzny i jej historii. Stąd katolicy mogą brać w nich udział, podobnie jak uczestniczyć w pogrzebach, zawieraniu małżeństw i innych obrzędach³⁰.

Przy okazji wystawy sztuki misyjnej w Kongo Stolica Apostolska dostrzegła w niej wyraz katolicyzmu Kościoła i gotowość włączenia do swego dziedzictwa także wartości duchowych i kulturowych narodów terenów misyjnych³¹.

Pius XII (1939–1958)

Pontyfikat Piusa XII upłynął przede wszystkim pod znakiem II wojny światowej i wielkich przemian dokonujących się po jej zakończeniu. Encykliki tego okresu były skoncentrowane na sprawach wewnętrznej natury Kościoła, studium Pisma Świętego. Nieobce były mu też sprawy ruchu liturgicznego i jego reform. W nauczaniu Piusa XII widać tendencję do uwspółcześnienia katolicyzmu i umiejscowienia go w nowej rzeczywistości³².

Na polu misyjnym Pius XII wiernie i konsekwentnie realizował linię wyznaczoną przez swego poprzednika. W obliczu wydarzeń II wojny światowej jeszcze wyraźniej widział potrzebę odeuropeizowania Kościoła w krajach misyjnych. Już we wrześniu 1939 r. konsekrował dwunastu miejscowych biskupów dla Afryki i Azji. Udało mu się założyć niezależną hierarchię w Chinach i Afryce. Choć pontyfikat ten nie był tak przełomowy jak poprzedni, to jednak powstało w jego czasie kilka ważnych dla ewolucji idei misyjnej dokumentów³³.

Na początku pontyfikatu, 9 czerwca 1939 r., Kongregacja Rozkrzewiania Wiary wydała instrukcję *Non semel*. Dokument zaleca, aby misjonarze i wszyscy, którzy przybliżają i popularyzują tematykę misyjną, nie czynili tego w sposób negatywny, ukazujący w złym świetle ludy objęte ewangelizacją. Taki sposób postępowania może prowadzić do powsta-

³⁰ Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Pluries instantanterque*, w: BrMis, s. 275–279; zob. Różański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, s. 196–197.

³¹ Zob. Miotk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego*, s. 46.

³² Zob. Zieliński, *Papiestwo i papież dwóch ostatnich wieków 1775–1978*, s. 480–522.

³³ Zob. tamże, s. 520.

wania nieprawdziwych stereotypów, fałszowania obrazu całych narodów z ich, niekiedy, bogatą kulturą. Powinni oni pamiętać, że wiele narodów wyróżnia dawna i szlchetna kultura. Nie powinni też zbyt szybko uciekać się do krzywdzących uogólnień i uproszczeń³⁴.

Programowa encyklika Piusa XII *Summi Pontificatus* z 20 października 1939 r. mówi o wewnętrznej naturze Kościoła jako rodzinie, w której każdy naród ze swoją kulturą znajduje własne miejsce. Kościół nie zamierza niszczyć tego, co jest kulturowym bogactwem poszczególnych ludów. Dąży bowiem do stworzenia jedności, która osadzona jest na nadprzyrodzonej miłości działającej jak spoiwo. Nie niszczy ono odrębności i tego, co charakterystyczne dla danego narodu. Wysiłki misjonarzy zmierzają ku temu, by lepiej poznać i zrozumieć poszczególne kultury i wykorzystać to, co w nich szlchetne i pożyteczne, do lepszego zakorzenienia Ewangelii. Papież zapewnia w końcu, że każdy, także pochodzący z różnych kręgów kulturowych, włączając się do rodziny Kościoła ma wspólnego wszystkim Ojca i wspólne wszystkim prawa. Myśl tę potwierdza przekazywanie kierowania Kościołami misyjnymi hierarchii miejscowej³⁵.

Dnia 8 grudnia 1939 r. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary wydała Instrukcję *Plane compertum*. Jest to trzeci dokument tej kongregacji regulujący udział katolików w Chinach w kulcie Konfucjusza i zmarłych przodków. Zezwala on na udział w oficjalnych ceremoniach z zachowaniem szacunku dla nich, ale z wyłączeniem zaangażowania religijnego³⁶.

W dekrete *Super dubium* z 9 kwietnia 1940 r. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary zarządziła zniesienie zakazu rytów malabarskich w Indiach Wschodnich³⁷.

Ogłoszona 29 czerwca 1943 r. encyklika *Mystici Corporis* nie jest dokumentem misyjnym, jednak objaśniając naturę Kościoła zawiera stwierdzenia istotne także dla idei misyjnej. Czytamy w niej więc o powszechnym charakterze odkupienia dokonanego przez Chrystusa. Owoców odkupienia udziela obecnie Kościół, Jego Mistyczne Ciało, które ma charakter uniwersalny, ogólnoludzki. Co więcej, Kościół jest posłany i zobowiązany do odpowiedzialności i współdziałania w dziele

³⁴ Zob. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Non semel*, w: BrMis, s. 280; Róžański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, s. 197.

³⁵ Zob. Pius XII, *Summi Pontificatus (wyjętek)*, w: BrMis, s. 281–282.

³⁶ Zob. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Plane compertum*, w: BrMis, s. 283–285; Róžański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, s. 198–199.

³⁷ Zob. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Super dubium*, w: BrMis, s. 285–286.

zbawiania. Dokonuje się to przez modlitwę, umartwienia i współdziałanie wszystkich wierzących. Wspólnota Kościoła jest otwarta także na tych, którzy pozostają poza nią. Oni również są wezwani do jedności i korzystania z owoców odkupienia. Stąd wierzący mają podejmować wysiłki dla powrotu i zjednoczenia wszystkich w domu Ojca. Jest to uzmysłowienie misyjnego charakteru Kościoła i misyjnego posłannictwa wszystkich jego członków. W tym powszechnym posłaniu Kościoła wzorem jest Maryja, która przekazuje swego Syna ludom, począwszy od narodzenia, przez pierwszy cud, aż po Golgotę, przez co staje się ikoną Kościoła – Matki³⁸.

Orędzie bożonarodzeniowe Piusa XII z 1945 r. odwoływało się do jedności i uniwersalności Kościoła. To, co charakteryzuje wspólnotę Kościoła, to jej ponadnarodowy, powszechny wymiar. Ogarnia ona wszystkie ludy i kultury, stąd nikt nie może być z niej wykluczony. Podobnie jak Chrystus przyjął ludzką naturę w jej pełni, tak Kościół przyjmuje także pełnię wszystkiego, co związane z ludzką kulturą³⁹.

Encykliką misyjną jest ogłoszona 2 czerwca 1951 r. encyklika *Evangelii praecones*. Miała ona odnowić misje po wydarzeniach wojennych oraz osadzić je w kontekście końca epoki kolonialnej. Okazją do ogłoszenia tego dokumentu było 25. rocznica ogłoszenia encykliki *Rerum Ecclesiae*. Papież rozpoczyna od wskazania, że wysiłki głoszenia Ewangelii służą sprawie pokoju i budowania prawdziwej zgody między narodami⁴⁰.

Dokument przywołuje sukcesy i postęp prac misyjnych od czasów ukazania się encykliki *Rerum Ecclesiae*. Dzieło misyjne może poszczycić się wieloma owocami choćby na polu opieki zdrowotnej czy popularyzowania prac misyjnych. Papież odnotowuje ponadto, że Kościół na terenach misyjnych ciągle spotyka się jeszcze z prześladowaniami i trudnościami⁴¹.

W tak zarysowanej panoramie papież pragnie wskazać na pewne istotne punkty w dalszej pracy misyjnej Kościoła w nowych, powojennych realiach. Mówi więc o specyfice powołania misyjnego. Powołanie takie powinno łączyć się z wielką dojrzałością ludzką i powinno być poparte także odpowiednim przygotowaniem, obejmującym nie tylko dziedziny

³⁸ Zob. Pius XII, *Mystici Corporis (wyjątki)*, w: BrMis, s. 286–288. Podobną tezę znajdziemy w encyklice *Mediator Dei*, która mówi o powszechnym charakterze odkupienia i odpowiedzialności jednostek za zbawienie innych.

³⁹ Zob. Miótk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego*, s. 49.

⁴⁰ Zob. Pius XII, *Evangelii praecones*, w: BrMis, s. 290.

⁴¹ Zob. tamże, s. 291–295.

teologiczne, ale również dobrą znajomość języka czy podstaw medycyny, uprawy roli, etnografii, historii i geografii⁴².

Dalej Pius XII przypomina znane już prawdy o religijnej, duchowej (a nie politycznej) przestrzeni, która jest przedmiotem zaangażowania misyjnego. Stąd przypomnienie o potrzebie ustanawiania hierarchii miejscowej na terenach misyjnych⁴³.

Wyraźnie pojawia się w encyklice sprawa zaangażowania ludzi świeckich w pracę misyjną. Konieczne jest zaangażowanie odpowiedniej liczby katechistów, zakładanie stowarzyszeń i grup skupiających wokół chrześcijańskiego etosu jak najliczniejsze rzesze dorosłych i młodzieży. Mogą oni stanowić doskonałe zaplecze i wsparcie dla pracy misjonarzy. Powiązane jest z tym organizowanie systemu oświaty⁴⁴.

Placówki misyjne powinny obejmować szpitale, przytułki, apteki i wszelkiego rodzaju placówki oferujące pomoc wszystkim osobom potrzebującym. Misje powinny uczestniczyć w rozwiązywaniu problemów socjalnych i ekonomicznych. Jest to wyzwaniem tym większym i nagłym, że tego typu rozwiązywania wykorzystywał również dla swej ekspansji komunizm⁴⁵.

Papież przypomina też kwestię poszanowania miejscowej kultury⁴⁶ oraz odpowiedzialności za wysiłki misyjne wszystkich wierzących. Mówi o potrzebie ich zaangażowania na dogodnym i właściwym sobie odcinku⁴⁷.

Drugą misyjną encykliką Piusa XII jest encyklika *Fidei donum* z 21 kwietnia 1957 r. Impulsem do napisania tego „misyjnego testamentu” Piusa XII była sytuacja w Kościele afrykańskim, ale ma ona odniesienia i znaczenie dla całego Kościoła powszechnego. Można stwierdzić, że

⁴² Zob. tamże, s. 297–298.

⁴³ Zob. tamże, s. 298–301.

⁴⁴ Por. tamże, s. 302–305.

⁴⁵ Por. tamże, s. 306; 308–310.

⁴⁶ „Kościół od samego początku aż do naszych czasów, kierował się zawsze ową bardzo mądrą zasadą, że mianowicie Ewangelia, którą przyjęły różne ludy, nie powinna niszczyć ani tłumić tego, co każdy z nich, stosownie do swych wrodzonych przymiotów i zdolności ma dobrego, szlachetnego i pięknego. Kościół wzywając ludy, pod przewodem religii chrześcijańskiej, do wyższej cywilizacji i kultury, nie zachowuje się jak ten, kto bez żadnego rozumnego powodu rąbie, tnie i niszczy bujnie rosnący las, lecz raczej jak ten, kto na dziczkach zaszczenia szlachetną gałązkę, aby kiedyś rodziły się na nich i dojrzewały milsze i słodsze owoce. [...] Dlatego Kościół katolicki ani nie lekceważył, ani nie odrzucał poglądów pogan, lecz raczej, oczyściwszy je z wszelkiego błędu i niedoskonałości, udoskonalał je i dopełniał chrześcijańską mądrością”. Tamże, s. 311.

⁴⁷ Zob. tamże, s. 315–317.

encyklika była reakcją na wydarzenia na kontynencie afrykańskim, ale też ważnym głosem w rozumieniu idei misyjnej⁴⁸. Dar wiary domaga się od każdego członka Kościoła wdzięczności wobec Boga. Ta wdzięczność wyraża się najpełniej w dzieleniu się nią z innymi, czyli między innymi przez uczestnictwo w dziele misyjnym Kościoła. Potrzebne jest to szczególnie w odniesieniu do Kościołów Afryki⁴⁹.

Mimo postępów papież zauważa wiele niepokojących zjawisk utrudniających prace misyjne. Wynikają one ze złożonych procesów i przemian polityczno-gospodarczych zachodzących na kontynencie afrykańskim. Szczególnie niebezpieczny w tym kontekście jest ateistyczny materializm oraz zaznaczający swe wpływy islam. W tej sytuacji potrzebna jest wytrwała i gruntowna praca ewangelizacyjna⁵⁰.

Według Piusa XII środki niezbędne do życia i działalności Kościoła w Afryce są wciąż niewystarczające. Ciągłe też niewystarczająca jest liczba misjonarzy. Te braki widoczne są na wszystkich odcinkach pracy misyjnej. Tym potrzebom powinien zaradzić cały Kościół powszechny. Problemy te nie są bowiem peryferyjne, ale dotyczą i oddziałują na całe Mistyczne Ciało. Stąd za skuteczną naprawę tego stanu odpowiedzialny jest cały Kościół. Wszyscy bowiem biskupi, w łączności z papieżem, odpowiedzialni są za realizację mandatu misyjnego. Także wszyscy wierzący mają w tym dziele swe miejsce, gdyż etos katolicki jest postawą misyjną. Nie można mówić o trwaniu w Kościele przy jednoczesnym zamknięciu się na jego problemy w innym miejscu. Czymś sprzecznym z naturą Kościoła są odosobnienie, dystanse, podziały czy zbiorowe formy egoizmu⁵¹.

Wynika to z powszechnej natury Kościoła, który jest jednym ciałem, jednym organizmem. Takie spojrzenie i rozumienie Kościoła powinno towarzyszyć przede wszystkim biskupom. Powinni być więc oni hojni i wielkoduszni w zaradzaniu potrzebom nie tylko swojego Kościoła lokalnego, ale i wrażliwi na potrzeby Kościołów siostrzanych. Ta troska misyjna biskupa obejmuje trzy sfery działania. Są nimi najpierw animacja i przewodniczenie modlitwie w intencji Kościołów misyjnych oraz materialne wsparcie misji, które może dokonywać się choćby w ramach

⁴⁸ Zob. J. Różański, *Encyklika „Fidei donum” jako odczytanie „znaków czasu” dla kontynentu afrykańskiego i Kościoła powszechnego*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 28–43.

⁴⁹ Pius XII, *Fidei donum*, w: BrMis, s. 320–321.

⁵⁰ Zob. tamże, s. 322–327.

⁵¹ Zob. tamże, s. 327–330; H. Hoser, *Misjonarz Fidei donum – oczekiwania Stolicy Apostolskiej*, „Studia Misjologiczne”, 1(2008), s. 19–20.

Papieskich Dzieł Misyjnych⁵². Trzecią formą pomocy jest wielkoduszność w posyłaniu nowych misjonarzy. Chodzi tu też o tych, którzy na misje wyjeżdżaliby na określony czas, aby wspomóc diecezje, które znajdują się w trudniejszej sytuacji. To zaproszenie kierowane jest do księży diecezjalnych, tak z terenów, które mają dużą liczbę kapłanów, jak i z tych borykających się z ich niedoborem⁵³.

Encyklika *Fidei donum* powstała w bardzo wymagających czasach, 12 lat po zakończeniu II wojny światowej, w dobie tryumfującego stalinizmu, w epoce dekolonizacji terenów misyjnych. Ten ostatni proces, spowodowany częściowo przez światowe mocarstwa, zastał kraje rozwijające się nieprzygotowanymi do samodzielnej egzystencji. Dla misyjnego dzieła Kościoła dekolonizacja stanowiła szansę na rozwój i dojrzewanie miejscowych wspólnot kościelnych⁵⁴.

Encyklika Piusa XII stała się impulsem dla dzisiejszej świadomości misyjnej. Wskazuje ona, tak silnie obecny w nauczaniu Piusa XII, temat powszechności Kościoła. Zaangażowanie w dzieła misyjne nie jest już działaniem Kościoła europejskiego z pozycji wyższości i przewagi nad innymi rejonami świata. Pokazuje ona raczej braterską i solidarną wymianę życiowych energii między członkami Mistycznego Ciała Chrystusa. Podkreśla nie tyle dominację, ile żywy i prawdziwy Kościół jako jeden organizm. Tej żywotności sprzeciwia się każda forma izolacji, koncentracji na swoich problemach, która ostatecznie prowadzi do zamknięcia⁵⁵.

Encyklika *Fidei donum* miała duże znaczenie dla misji, ich rozumienia i wpływa na nie w praktyce po dzień dzisiejszy. Chodzi najpierw o wyjazdy na misje księży diecezjalnych zwanych fideidonistami. Był to nowatorski sposób popierania misji i szansa na ich ożywienie poprzez wejście w dynamikę wzajemności, w rodzaj transfuzji między Kościołami, kulturami i społeczeństwami bez utraty swej tożsamości. *Fidei donum* kreśli bardzo konkretny program pracy misyjnej. Ma on odniesienie do Kościoła powszechnego, ale pokazuje, że odpowiedzialność za jego realizację spoczywa na poszczególnych Kościołach partykularnych. Poprzez

⁵² Pius XII, *Fidei donum*, s. 330–334.

⁵³ Zob. tamże, s. 334–335.

⁵⁴ Zob. Hoser, *Misjonarz Fidei donum*, s. 15–16.

⁵⁵ Zob. tamże, s. 17–18; G.B. Rosales, *Dar wiary – kapłan dla misji*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 35–44.

to powiązanie encyklika antycypuje soborową eklezjologię i misjologię i jest ciągle źródłem dla rozumienia i realizacji idei misyjnej⁵⁶.

Jan XXIII (1958–1963)

Papież Jan XXIII od pierwszych lat kapłaństwa związany był z pracą Papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary. Odznaczał się wielkim zrozumieniem dla dzieł misyjnych. Już w czasie inauguracyjnego spotkania z kolegium kardynalskim zapewnił, że misje będą pierwszym przedmiotem troski nowego papieża. W 1959 r., w czasie kapituły generalnej oblatów, odwołał się do swego spotkania z kardynałem Costantinim, które miało miejsce po śmierci Piusa XII. Kardynał stwierdził wówczas, że nowy papież musi być papieżem misyjnym. Według Jana XXIII to życzenie spełniło się w nim, choć nie widział on siebie jako papieża. I dodał, że kocha misje. Było to świadectwo osobistego zainteresowania, troski i zaangażowania w dzieło misyjne⁵⁷.

W swojej pierwszej encyklice nazwał pracę misyjną „najmilszym Bogu przedsięwzięciem”. Wielokrotnie podkreślał indywidualny charakter młodych Kościołów i kładł nacisk na utrzymanie ich rodzimej kultury. W 1958 r., w czasie spotkania z przedstawicielami pisarzy i artystów afrykańskich, przypominał, że Kościół nie utożsamia się z żadną kulturą, nawet kulturą Zachodu, choć jest z nią silnie związany. Jego jedynym celem jest głoszenie Ewangelii i zbawienie człowieka, a nie jakakolwiek forma kulturowej kolonizacji. Kościół jest też gotów, by uznać i przyjąć to, co wartościowe w dziedzictwie ludów spoza kręgu kultury europejskiej⁵⁸.

Dnia 28 listopada 1959 r. Jan XXIII ogłosił encyklikę *Princeps pastorum*. Okazją dla jej powstania było 40. rocznica ogłoszenia *Maximum illud* Benedykta XV. Rocznicą tą stała się zaproszeniem do spojrzenia na drogę, jaką przebyła idea misyjna. Refleksja ta daje wiele powodów do dumy i satysfakcji z powodu postępów pracy misyjnej. Widać to szczególnie w tych Kościołach, które, zgodnie z zaleceniami papieża, kierowane są już przez hierarchię miejscową. Dostrzec też można ożywienie zaangażowania misyjnego całego Kościoła, co przynosi zadowalające owoce⁵⁹.

⁵⁶ Zob. S. Klein, *Aktualność encykliki misyjnej „Fidei donum” w życiu Kościoła partykularnego*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 44–61; M. Dujarjer, *50 lat historii „Fidei donum” – analiza historyczna i krytyczna*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 62–84.

⁵⁷ Zob. Miotk, *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego*, s. 51–52.

⁵⁸ Zob. tamże, s. 52

⁵⁹ Zob. Jan XIII, *Princeps pastorum*, w: BrMis, s. 343–344.

Nie może to oczywiście zwalniać od dalszej odpowiedzialności i zaangażowania w dzieło misyjne. Powinno to być troską duchownych i świeckich. Ciągłe aktualnym zadaniem jest troska o kler miejscowy, a szczególnie o jego należyte wykształcenie. Choć ten postulat jest zrozumiany i przyjęty, to jednak ciągle stanowi to pole wymagające dalszej wytrwałej pracy. Tylko bowiem miejscowe, dobrze wykształcone duchowieństwo jest gwarancją rozwoju Kościołów misyjnych. Ważne jest też, by kształcenie i wychowywanie odbywało się z uwzględnieniem miejscowych zwyczajów, specyficznego sposobu odczuwania i postępowania. Powinno być dostosowane do wymagań socjologicznych, kulturowych i językowych poszczególnych narodów⁶⁰.

Ważną pomocą w procesie formacji jest też studium misjologii. Papież przypomina także o potrzebie szacunku dla miejscowych kultur w pracy misyjnej, gdyż ewangelizacja nie może stanowić zagrożenia dla bogactwa kulturowego adresatów misji, ale powinna respektować ich tożsamość i kulturową odrębność⁶¹.

Wszechstronne wykształcenie jest wymagane od duchowieństwa także ze względu na to, że to ono powinno wejść w dialog z inteligencją i warstwami rządzącymi danego kraju. Ma stanowić pomoc w nawiązaniu dialogu z rodzimą kulturą. Kościół w krajach misyjnych ma troszczyć się także o powstawanie i funkcjonowanie placówek medycznych i charytatywnych, ale nie może zaniedbywać najważniejszego, tzn. głoszenia Ewangelii⁶². Duchowieństwo miejscowe ma być tak ukształtowane, by kierowało się duchem powszechności Kościoła, a nie ulegało tendencjom partykularnym czy nacjonalistycznym, dostrzegalnym w dobie nasilenia się ruchów niepodległościowych w krajach misyjnych⁶³.

Kolejną sprawą ważną dla misji jest troska o formację laikatu. To bowiem na ludziach świeckich spoczywa znaczna część działalności misyjnej. Niezbędne są więc szkoły i różnego rodzaju stowarzyszenia dla formacji i apostołatu świeckich. Wychowanie i formacja mają przygotować wiernych, którzy będą mogli oddziaływać przez przykład życia zgodnego z etosem Ewangelii. To oni mają przenikać do struktur państwowych i społecznych wnosząc tam świadectwo życia chrześcijańskiego⁶⁴.

⁶⁰ Zob. tamże, s. 346–349.

⁶¹ Zob. tamże, s. 350–351.

⁶² Zob. tamże, s. 352.

⁶³ Zob. tamże, s. 352–354.

⁶⁴ Zob. tamże, s. 354–360.

W czwartym, ostatnim, rozdziale encykliki Jan XXIII mówi o potrzebie świadectwa, które ma być konsekwencją i owocem sakramentu bierzmowania. Powinien on być poprzedzony odpowiednim przygotowaniem duchowym, szczególnie tam, gdzie praktykowane są różne rytury inicjacyjne⁶⁵.

W końcowej części dokumentu znajdziemy wezwanie do współpracy misyjnej, która wyraża się w opiece duszpasterskiej nad emigrantami z krajów misyjnych, w popieraniu przez biskupów wyjazdów fidejonistów oraz zaangażowaniu wszystkich według możliwości, jaką daje własne powołanie, w aktywność misyjną⁶⁶.

Orędzia na Światowy Dzień Misyjny

Światowy Dzień Misyjny, wyznaczony na przedostatnią niedzielę października, został ogłoszony reskryptem Świętej Kongregacji Rytów *Il consiglio superiore* z 14 kwietnia 1926 r. Po raz pierwszy Niedziela Misyjna obchodzona była w październiku 1927 r. Niemal od początku przyjął się zwyczaj, że na ten dzień wystosowywany był apel lub orędzie. Do czasów Pawła VI ich autorem był najczęściej sekretarz Kongregacji Ewangelizowania Narodów (wcześniej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary). Począwszy od 1964 r. autorami apeli i orędzi byli kolejni papieże. Pierwszy apel ukazał się w 1930 r. Apele i orędzia związane z Niedzielą Misyjną dostarczają informacji na temat rozumienia idei misyjnej, celu Światowego Dnia Misyjnego, sylwetki misjonarza, odpowiedzialnych za misje i form pomocy dziełu misyjnemu⁶⁷.

Cel Światowego Dnia Misyjnego

Orędzie na Dzień Misyjny w 1930 r. stwierdza, że ma to być dzień apostołatu misyjnego – apostołatu gorącej modlitwy i jałmużny dla najuboższych na misjach. Niedziela Misyjna jest zaproszeniem i wezwaniem do metodycznej, uważnej i mądrej pracy na rzecz misji⁶⁸.

Rok później Niedziela Misyjna zaprezentowana jest jako dzień modlitwy, działania i organizacji mądrego zaangażowania w pomoc

⁶⁵ Zob. tamże, s. 360–361; Różański, *Wokół koncepcji inkulturacji*, s. 205.

⁶⁶ Jan XIII, *Princeps pastorum*, s. 367–368.

⁶⁷ Zob. F. Jabłoński, *Wprowadzenie*, w: *Apele i orędzia na Światowy Dzień Misyjny (1930–2010)*, red. tenże, Gniezno 2010, s. 15–21.

⁶⁸ Zob. C. Salotti, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (19 X)*, 26 IX 1930, w: *Apele i orędzia*, s. 22.

materialną misjom i budzenia uśpionego sumienia katolików⁶⁹. Orędzie radiowe z 1931 r. jako cel wskazuje popularyzowanie wielkiego i świętego ideału, jakim jest apostołstwo misyjne⁷⁰. Z kolei apel z 1932 r. głosi, że dzień misyjny ma pomagać w budzeniu nowego zapału w dziedzinie popierania misji. Jest to dla wierzących okazja do modlitwy, dzień włączenia się w dzieło rozkrzewiania wiary, czas ukazujący międzyludzką i chrześcijańską solidarność i w końcu czas hojnego wsparcia dzieła misyjnego⁷¹. Niedziela Misyjna ma być pomocą w ożywieniu apostołatu misyjnego, w szukaniu nowych, skuteczniejszych dróg realizacji mandatu misyjnego. Stanowi też ona podsumowanie wszystkich poczynionych już wysiłków misyjnych, co wyraża się w postaci konkretnego, materialnego wsparcia tych dzieł⁷².

Obchody i przeżywanie Dnia Misyjnego powinny mieć charakter powszechny, być obecne w każdym kraju, parafii i miejscowości. Ma on być okazją do powszechnej mobilizacji wierzących dla sprawy misji. Dzień Misyjny, obchodzony także na terenach misyjnych, jednoczy i podkreśla wspólnotową naturę Kościoła. Niedziela Misyjna ma stanowić okazję i szansę dla uświadomienia wszystkim wierzącym ich odpowiedzialności za dzieło misyjne⁷³.

Celem Dnia Misyjnego jest przypomnienie o powszechnym obowiązku współpracy w dziele szerzenia Kościoła tam, gdzie prawda Ewangelii jest jeszcze nieznaną. Jest to szczególnie obowiązek dobrze rozwiniętych i dostatnich Kościołów świata zachodniego. Obchody Dnia Misyjnego pozwalają informować także o sytuacji Kościołów prześladowanych i mobilizować do większego misyjnego zaangażowania w wymiarze duchowym i materialnym⁷⁴.

⁶⁹ Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 20 VIII 1931, w: *Apele i orędzia*, s. 25.

⁷⁰ Zob. tenże, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1931, w: *Apele i orędzia*, s. 29.

⁷¹ Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1932, w: *Apele i orędzia*, s. 34–36.

⁷² Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (22 X), (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1933, w: *Apele i orędzia*, s. 44–48.

⁷³ Zob. C. Costantini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (24 X), 23 X 1937, w: *Apele i orędzia*, s. 76–78; F. Bernardini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (24 X), 23 IX 1954, w: *Apele i orędzia*, s. 135–136.

⁷⁴ Zob. P. Sigismondi, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), 22 X 1955, w: *Apele i orędzia*, s. 137–138.

Apel z jesieni 1953 r. określa, że podstawowym celem Niedzieli Misyjnej jest sprawienie, aby wszyscy mogli poznać dzieło misyjne, jego osiągnięcia i problemy. Dzięki wszelkim dostępnym środkom, od homilii po radio i prasę, tematyka misyjna ma, szczególnie w tym dniu, docierać do rzesz wiernych⁷⁵.

Osoba misjonarza

Niedziela Misyjna to także dzień dedykowany misjonarzom. Interesujący jest więc sposób, w jaki autorzy apeli i orędzi mówią o misjonarzach. Użyty język i określenia oddają ich postrzeżenie i rozumienie tego powołania. Często ukazuje się ich jako herosów wiary. Stąd będą to niekiedy określenia bardzo patetyczne, będące wymyślnymi figurami retorycznymi i homiletycznymi. Ma to zapalić do pracy misyjnej i owocować wspieraniem ich wysiłków.

Wśród wielu użytych określeń misjonarzy można wymienić choćby: pomocnicy Boga, żołnierze Chrystusa, strażnicy oddani Chrystusowi, wojsko misyjne, krzewiciele i apostołowie, heroldzi wiary i Chrystusa, niezwycześni bohaterzy, apostołowie, męczennicy, pionierzy, nieustraszeni siewcy miłości, nieustraszone legiony, mężczyźni i kobiety, którzy wyrzekli się rodziny i ojczyzny dla najważniejszego przykazania miłości, apostołowie prawdy i miłości, dzielni apostołowie cywilizacji chrześcijańskiej⁷⁶.

W Orędziu radiowym z 1931 r. kreślony jest obraz misjonarza-kapłana odzianego w kolczugę wiary i ogarniętego nadprzyrodzonym płomieniem, który opuszcza swoje rodzinne strony, by udać się na obce ziemie i podejmować tam trudy apostołatu. Ukazany jest następnie wzruszający obraz pożegnania starych rodziców, ucałowania w geście pożegnania ojczystej ziemi z grobami przodków i wyruszenie w trudną, wymagającą wędrówkę przez bezkresne oceany i najwyższe góry. Bohaterski misjonarz wyrusza uzbrojony w księgę Ewangelii i krzyż. Mimo cierpienia podejmuje on ochotnie to powołanie⁷⁷.

Mimo przeciwności i trudów misjonarz nie traci pogody ducha i nadziei. Wznosi kościoły, szkoły, organizuje miejsca działalności charytatywnej, roztacza opiekę nad sierotami i potrzebującymi, leczy chorych,

⁷⁵ Zob. F. Bernardini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1953, w: *Apele i orędzia*, s. 133.

⁷⁶ Zob. Jabłoński, *Wprowadzenie*, s. 19.

⁷⁷ Zob. Salotti, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), s. 29–30.

dostarcza leki. Ponadto poświęca się posłudze sakramentalnej towarzysząc ludziom od chwili ich narodzin aż do śmierci. W tak szeroko rozumianej i realizowanej posłudze musi też zmagać się z żywiołami, które niekiedy w krótkim czasie niszczą bezlitośnie owoc wieloletniej pracy⁷⁸.

Orędzie radiowe z 1932 roku mówiąc o misjonarzach używa określenia „legiony misyjne”. Misjonarz porównany jest tu do żołnierza walczącego w okopach. Walka ta toczy się w imieniu całej ludzkości, jednak nie z motywów ludzkich, a Bożych, nie pod sztandarem jakiegokolwiek państwa, ale pod sztandarem samego Boga. Misjonarz jest bohaterskim apostołem, który na obcej i często nieprzyjaznej ziemi jest heroldem Ewangelii, kształtuje sumienia, oświeca umysły, rozwija uczciwość, prowadzi ku dobru. Ciągłe obecna przed oczami misjonarza jest wizja męczeństwa, stale wpisana jako ewentualność jego posługi. Pozyskuje on ludzi przez swoją pełną miłości i akceptacji postawę. Różnorodna i szeroko zakrojona działalność misyjna wnosi w życie ewangelizowanych narodów nieznaną dotąd jakość. Misjonarz staje się budowniczym nowej cywilizacji. Prawdziwy misjonarz jest oddany ludziom, wśród których pracuje. Jego posługa w szkołach, szpitalach, lazaretach i leprozoriach, na polach, przy umierających pozwala nadać mu tytuł bohatera⁷⁹.

Cierpienie i ofiarę, a nawet męczeńską śmierć misjonarzy podkreśla orędzie z 1933 r. To ich heroiczne zaangażowanie na wielu polach misyjnej aktywności decyduje o żywotności i owocności dzieł misyjnych. To właśnie z pracy, cierpienia i ofiar misjonarzy wyrasta na nowych miejscach wspólnota Kościoła. To dzięki postawie misjonarzy może mieć miejsce triumf sprawiedliwości, wolności, braterstwa, modlitwy, Ewangelii, cywilizacji chrześcijańskiej, w końcu triumf ducha i samego Chrystusa. Ten wieloraki triumf dokonuje się dzięki misjonarzom, którzy przezwyciężają w sobie i wokół siebie przemoc, pragnienie zemsty, uprzedzenia i bariery, niskie namiętności, dążenia materii i ciała⁸⁰.

Misjonarz jest tym, który stoi w pierwszym szeregu zmagania cywilizacji opartej na wierze i wynikającym z niej porządku świata i sił temu przeciwnych. Misjonarz jest budowniczym, twórcą prawdziwej cywilizacji opartej na Bożym prawie. Budowanie to jest szczególnie konieczne na

⁷⁸ Zob. tamże, s. 30–31.

⁷⁹ Zob. C. Salotti, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), 22 X 1932, w: *Apele i orędzia*, s. 40–42.

⁸⁰ Zob. tenże, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (22 X), 21 X 1933, w: *Apele i orędzia*, s. 50–51.

terenach misyjnych, które są areną zmagania dwu różnych koncepcji świata. Chrześcijaństwo ze swoją nauką i prawem ocala ludzkość od barbarzyństwa, oczyszcza z błota, wskazuje nowe drogi rozwoju i prawdziwego postępu. Misjonarz buduje tę cywilizację przez pełną poświęcenia pracę w szkołach, sierocińcach, szpitalach, leprozoriach. Misjonarz to człowiek, który heroicznie poświęca się dziełom, które choć twórcze, ignorowane są często przez pełen egoizmu świat świecki⁸¹.

Katolicki misjonarz jest „kapłanem, nauczycielem, kolonizatorem, organizatorem plemion, założycielem wiosek i miast, jest apostołem, który z każdego barbarzyńcy robi człowieka, z każdego człowieka chrześcijanina, z każdego chrześcijanina obywatela, z każdego obywatela narzędzie współpracujące dla dobra społeczności. Jest pierwszym i najskuteczniejszym z cywilizatorów, który podnosi zwyczaje miejscowych, dostarcza im wiedzy o ich obowiązkach i prawach, łagodzi spory i waśnie, [...] jest zatem prawdziwym twórcą cywilizacji”⁸².

Podobny rys portretu misjonarza podkreśla przemówienie radiowe z 1942 r. Wskazuje się w nim, że obok żołnierzy walczących na frontach o lepszy świat, są też rzesze misjonarzy zmagających się dla zbudowania nowego porządku. Chodzi tu o porządek w wymiarze duchowym, który musi zaistnieć o wiele bardziej niż ten zewnętrzny. Misjonarze kładą solidne podwaliny pod to niezbędne i pożądane uporządkowanie⁸³.

Orędzie radiowe z października 1936 r. ukazuje misjonarzy jako pomocników Bożych, uczestników posłania dokonującego się ciągle od momentu Pięćdziesiątnicy. Niezliczone zastępy misjonarzy choć mówią wszystkimi językami, noszą różne stroje, mają rysy twarzy wszystkich ras, to tworzą jedną, zwartą armię. Wierni posłaniu z dnia Zesłania Ducha Świętego docierają wszędzie, do każdego zakątka ziemi, by głosić jedną, niezmienną prawdę Ewangelii. Misjonarz jest świadkiem narodzin dla wiary, a chcąc dotrzeć do ludzi w różny sposób, musi być też lekarzem, badaczem, architektem, podróżnikiem, etnologiem, lingwistą, archeologiem, historykiem⁸⁴.

⁸¹ Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (20 X), 1 VIII 1935, w: *Apele i orędzia*, s. 60–63.

⁸² Tamże, s. 64.

⁸³ Zob. C. Costantini, *Orędzie radiowe z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1942, w: *Apele i orędzia*, s. 93.

⁸⁴ Zob. tenże, *Orędzie radiowe z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1936, w: *Apele i orędzia*, s. 71–72.

Potrzebne jest wyzwolenie się misjonarza z narodowych czy nacjonalistycznych więzów i całkowita identyfikacja z powszechnością Kościoła. Misjonarze są przede wszystkim nieustraszonymi siewcami miłości. Zrzucili z siebie strój takiego czy innego narodu i przemienili się w heroldów Chrystusa, obejmując w braterskim uścisku ludzi wszystkich ras i języków. Misjonarz jest świadkiem i założycielem cywilizacji opartej na porozumieniu i współpracy między narodami, a nie bratobójczej walce⁸⁵.

Ukazana w apelach i orędziach posługa misjonarzy oddaje doskonale rozumienie i postrzeganie całej działalności misyjnej. Ukazuje zakres i charakter prac misyjnych. Nakreślony portret misjonarza, charakteru jego służby pomaga w zrozumieniu idei misyjnej i jej ewolucji.

Odpowiedzialni za misje

Wypowiedzi publikowane przy okazji Światowego Dnia Misyjnego ukazują też osoby i instytucje odpowiedzialne za realizację idei misyjnej. Odpowiedzialność ta odnosi się tak do wymiaru organizacyjnego, jak i osobistego zaangażowania w dzieło misyjne.

Pierwszym odpowiedzialnym jest więc papież. To na nim spoczywa obowiązek troski i odpowiedzialnej organizacji pracy misyjnej. Jest to zaangażowanie nie tylko w wymiarze zewnętrznym i organizacyjnym, ale przede wszystkim osobistym. Papież jako pierwszy składa hojne ofiary i zanosí modlitwę za misje. Ma to być zachętą i przykładem dla wszystkich wiernych⁸⁶.

W orędziu z 1932 r. czytamy, iż papież daje impuls działalności misyjnej, czuwa nad organizacją pracy misyjnej, a sprawy misji są bliskie jego sercu⁸⁷.

Drugą osobą odpowiedzialną za dzieło misyjne jest prefekt Kongregacji Rozkrzewiania Wiary. Skoro papież jest w Kościele pierwszym misjonarzem, to prefekt jest jego najbliższym współpracownikiem w tej dziedzinie, a prowadzona przezeń kongregacja jest instytucją najbardziej odpowiedzialną za misje⁸⁸. Kongregacja Rozkrzewiania Wiary ma

⁸⁵ Zob. tenże, *Orędzie radiowe z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (19 X), 18 X 1947, w: *Apele i orędzia*, s. 115.

⁸⁶ Zob. Salotti, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1931, s. 32.

⁸⁷ Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1932, s. 39.

⁸⁸ Zob. F. Biondi, *Apel przekazany przez kard. Fumasoni Biondiego w związku ze zbliżającym się Światowym Dniem Misyjnym* (20 X) 1935, w: *Apele i orędzia*, s. 66.

ogromny wkład w dzieło misyjne, w jego organizację i prace. Jest ona żywym centrum i duszą dzieła misyjnego⁸⁹.

Skutecznym narzędziem, które w systematyczny i skuteczny sposób zaradza potrzebom misji, jest Dzieło Rozkrzewiania Wiary⁹⁰. Kanałami, dzięki którym w Kościele może płynąć skuteczna pomoc dla misji, są też pozostałe dzieła misyjne. To one, w zależności od swej specyfiki, wspierają konkretne sektory pracy misyjnej i są za nie odpowiedzialne⁹¹.

Odpowiedzialność za misje z racji pełnionych funkcji spoczywa na duchownych, szczególnie tych skupionych w Związku Misyjnym Duchowieństwa. Są oni odpowiedzialni za animację pracy misyjnej. To oni mają popularyzować i głosić ideę misyjną i włączać w nią kolejnych członków, tak spośród kapłanów, jak i świeckich. Piastujący kierownicze funkcje w tym dziele są odpowiedzialni za tworzenie struktur umożliwiających formację misyjną⁹². Apele i wezwania do misyjnego zaangażowania powinny dzięki ich pracy i inicjatywom docierać do wszystkich klas i grup społecznych⁹³.

Odpowiedzialnymi za misje są wszyscy adresaci apeli, wszyscy wierzący. Najpierw należy więc wskazać na biskupów. To oni mają wspierać Dzieło Rozkrzewiania Wiary i organizować je w swych diecezjach. Dalej, zaangażowanie w dzieła misyjne mają wykazywać także wszyscy kapłani, którzy powinni entuzjastycznie podejmować świadomą współpracę misyjną przejawiającą się w tworzeniu dzieł misyjnych i towarzyszeniu im. Kolejną grupą są członkowie rodzin zakonnych; tak tych, spośród których wywodzą się misjonarze, jak i tych, które nie mają swych placówek misyjnych. Wezwani do misyjnego zaangażowania są także członkowie stowarzyszeń katolickich, męskich i kobiecych, na czele z Akcją Katolicką. Szczególnym adresatem jest zrzeszona w tych stowarzyszeniach młodzież, którą zaprasza się do zaangażowania w dzieło misji jej młodzieńczego zapału i entuzjazmu⁹⁴. W apelu z 1958 r. czytamy w nim zachętę do zaan-

⁸⁹ Zob. Salotti, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1932, s. 36–37.

⁹⁰ Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (21 X), 1934, w: *Apele i orędzia*, s. 56.

⁹¹ Zob. P. Sigismondi, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1964, w: *Apele i orędzia*, s. 159.

⁹² Zob. Costantini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1936, s. 69–70.

⁹³ Zob. Salotti, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1932, s. 37.

⁹⁴ Zob. tamże, s. 37–38.

gażowania się młodych w dzieło misyjne w różnorodnej formie. Wachlarz możliwości czynnego udziału w misjach jest bardzo szeroki: od udziału w pracach świeckich instytucji misyjnych, po odczytanie powołania misyjnego w ramach zgromadzeń zakonnych⁹⁵.

Rozbudzenie świadomości obowiązku pracy na rzecz misji jest zadaniem każdego wierzącego. Apel z 1964 r., będący owocem Soboru Watykańskiego II, mówi bardzo wyraźnie o odpowiedzialności wszystkich wierzących za powodzenie ewangelizacji, za jej postępy i owoce⁹⁶.

Dzień Misyjny, jako kulminacja współpracy misyjnej, ma włączyć w to dzieło wszystkich, a więc rzesze dzieci i dorosłych, kapłanów, świeckich i osób konsekrowanych. Ma być czasem poruszenia, duchowego przebudzenia i zaangażowania także osób biernych⁹⁷.

Formy pomocy misjom

Światowy Dzień Misyjny jest czasem szczególnej pamięci o misjach i okazją do konkretnego wsparcia realizacji idei misyjnej. Apele i orędzia wskazują trzy zasadnicze formy pomocy świadczonej misjom i misjonarzom. Są nimi: modlitwa, szerzenie idei misyjnej i pozyskiwanie środków materialnych.

Pierwszą formą pomocy misjom jest modlitwa. Niedziela Misyjna jest szczególnym, choć nie jedynym, dniem, kiedy ma być ona zanoszona. Modlitwa w intencji misji powinna wznosić się z każdego miejsca na ziemi. Powinna być zanoszona w bogatych katedrach i skromnych oratoriach czy ubogich chatkach. Miejscem modlitwy za misje powinny być seminaria i kolegia, przedszkola, szpitale i wszystkie domy⁹⁸. Szczególne znaczenie ma tutaj składana we wszystkich zakątkach świata Ofiara Eucharystyczna, która stanowi siłę dla budowania Ciała Chrystusa. Modlitwa stanowi duchowe zaplecze i wewnętrzną moc dzieła misyjnego⁹⁹. Wierni są wezwani do modlitewnej hojności wyrażającej się w modlitwach, przyjmowanych

⁹⁵ Zob. P. Sigismondi, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (19 X), 18 X 1958, w: *Apele i orędzia*, s. 144.

⁹⁶ Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1964, s. 157.

⁹⁷ Zob. Biondi, *Apel przekazany przez kard. Fumasoni Biondiego w związku ze zbliżającym się Światowym Dniem Misyjnym* (20 X) 1935, s. 66–67.

⁹⁸ Zob. Salotti, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X 1931) 17 X 1931, s. 31.

⁹⁹ Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1932, s. 34–35.

Komuniach świętych, adoracjach eucharystycznych. Modlitwa za misje jednocząca wierzących we wszystkich zakątkach ziemi jest wyrazem solidarności i przejawem żywej wiary. Przez modlitwę każdy chrześcijanin staje się apostołem i razem z misjonarzami uczestniczy w dziele ewangelizacji¹⁰⁰.

Drugą formą wspierania misji jest szerzenie idei misyjnej. Chodzi o informowanie wiernych o dziele misyjnym, jego potrzebach, sukcesach i trudnościach. Ma temu służyć szczególnie Niedziela Misyjna, która powinna być dniem przekazu informacji o misjach. Formą szerzenia idei misyjnej jest homilia, ale także szerzenie jej przez wiernych świeckich. Echem nauczania duchownych jest apostołat świeckich, który pozwala przybliżyć i poznawać misje¹⁰¹. Misje potrzebują szerokiej popularyzacji, która ma dokonywać się wszelkimi dostępnymi środkami, tak poprzez posługę słowa jak i poprzez prasę¹⁰².

Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego 1953 r. przypomina o potrzebie informacji w krzewieniu dzieła misyjnego. Celem Dnia Misyjnego jest przybliżenie problematyki misyjnej wierzącym i zainteresowanie nią¹⁰³.

Trzecim sposobem wspierania misji jest pozyskiwanie środków materialnych, które mają wspomagać misje. W apelach mówi się o jałmużnie misyjnej. Wsparcie finansowe dzieł misyjnych jest ważną dziedziną i formą odpowiedzialności za misje. Może ono być traktowane jako część misyjnej duchowości. Ofiara złożona na misje wyzwala z egoizmu, pozwala ćwiczyć postawę solidarności i wrażliwości na potrzeby innych. Wydatki na niepotrzebne przyjemności przekazane na cele misyjne stają się gestem jałmużny misyjnej przemieniającej się w chleb materialny i duchowy. Niewielki datek może przemienić się w kościół, szkołę czy szpital będące zapleczem misyjnej pracy¹⁰⁴. Finansowe wspieranie misji jest doskonałą formą wspierania bliźniego, jest też sposobem wyrażania

¹⁰⁰ Zob. F. Bernardini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (24 X) 23 IX 1954, w: *Apele i orędzia*, s. 136.

¹⁰¹ Zob. Salotti, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X 1931) 17 X 1931, s. 31–32.

¹⁰² Zob. tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (22 X), (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1933, s. 47.

¹⁰³ Zob. Bernardini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X) 17 X 1953, s. 133; tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (24 X), 23 IX 1954, s. 136.

¹⁰⁴ Zob. Salotti, *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X) 17 X 1931, s. 32.

i czynnego praktykowania swej wiary. Jałmużna misyjna stanowi doskonały sposób na osobiste ćwiczenie ascetyczne¹⁰⁵. Apel z 1958 r. wzywa do hojności na rzecz misji: „składajcie datki na misje. Dawajcie pieniądze, owoc waszej pracy i waszego trudu, który was reprezentuje i o was świadczy. Nie zapominajcie, że ofiara niewielka wobec waszych możliwości nie przyniesie wam chluby i nie umknie Panu, który widzi z ukrycia”¹⁰⁶. Apele zawierają wiele konkretnych przykładów wielkoduszności i hojności w dziele wspierania misji¹⁰⁷.

* * *

Blisko pół wieku, jakie upłynęło od czasu dokumentu Benedykta XV do rozpoczęcia obrad *Vaticanum II*, było czasem dojrzewania obecnego rozumienia idei misyjnej. Ewolucja ta była konsekwencją przemian politycznych, jakie w tym czasie nastąpiły. Pozwoliły one wyzwolić się z mentalności kolonialnej i skupić się na właściwym, duchowym charakterze dzieła ewangelizacji. Złączyło się to z procesem kształtowania się samoświadomości Kościoła jako jednego organizmu, w którym misje zajmują ważne miejsce i są sprawdzianem żywotności Kościołów lokalnych. Ważnym krokiem było uznanie misji za cechę konstytuującą wspólnotę Kościoła. Cennym odkryciem tego okresu było dostrzeżenie potrzeby inkulturacji Ewangelii, dialogu z zastanymi tradycjami, a nie ich dyskredytacji. Odkryto też wartość indywidualnego zaangażowania w dzieło misyjne, które może sprawnie realizować się w ramach Papieskich Dzieł Misyjnych. Dostrzeżono, że misje są wymianą duchowych darów i znakiem „zdrowej” wiary.

STRESZCZENIE

Po XIX-wiecznym ożywieniu aktywności misyjnej Kościoła związanym ze stabilizacją systemu kolonialnego odnotowano słabości takiego sposobu postrzegania i realizacji działań misyjnych. Ważnym wydarzeniem w ewolucji idei misyjnej było zakończenie I wojny światowej w świeckim wymiarze historii, a od strony kościelnej list apostolski Benedykta XV *Maximum illud*. Zapoczątkował on przemiany w świadomości misyjnej Kościoła, ukoronowane ostatecznie sobo-

¹⁰⁵ Zob. Costantini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (24 X), 23 X 1937, s. 76–78.

¹⁰⁶ Sigismondi, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (19 X), 18 X 1958, s. 145.

¹⁰⁷ Zob. C. Costantini, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), 22 X 1938, w: *Apele i orędzia*, s. 84; tenże, *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1936, s. 70.

rowym modelem misji. Przemiany w rozumienia idei misyjnej dostrzec możemy tak w wypowiedziach kolejnych papieży, jak i w innych dokumentach Stolicy Apostolskiej. Blisko pięćdziesiąt lat między tymi wydarzeniami pozwoliło wyzwolić się Kościołowi z mentalności kolonialnej. W tym czasie dość mocno postąpił proces kształtowania się świadomości Kościoła jako jednego organizmu, w którym misje zajmują ważne miejsce. Mają one prowadzić do zakładania i wspierania samodzielnie funkcjonujących Kościołów lokalnych. Zauważono też, że misje są wymianą duchowych darów i znakiem „zdrowej” wiary, a nie formą narzucania kulturowej czy religijnej dominacji.

Dowartościowane zostało też powszechne wezwanie do zaangażowania się w dzieło misyjne, które mogą wspomagać Papieskie Dzieła Misyjne.

Słowa kluczowe: duchowieństwo miejscowe, Kościół lokalny, misje a kultury, Niedziela Misyjna, Papieskie Dzieła Misyjne, pomoc misjom, powołanie misyjne.

SUMMARY

The nineteenth century was a time of a visible revival of the Church's missionary activity. Political stabilization and consolidation of the colonial system were an important factor for the implementation of the missionary mandate. However, even then, and especially at the end of World War I, the weaknesses of this way of perceiving and implementing evangelization activities were pointed out. The dangers of such a mission model were increasingly recognized. The turn point for the development of the missionary idea is the apostolic letter of Benedict XV *Maximum Illud*, which begins the changes in the missionary consciousness of the Church, finally crowned with the conciliar model of mission. We can clearly see the evolution of the understanding of the missionary idea both in the statements of successive popes and in other documents of the Holy See.

Nearly half a century that elapsed from the document of Benedict XV to the conclusion of Vatican II was the time of maturing the present understanding of the missionary idea. This evolution was a consequence of the political changes that took place at that time. They allowed to break free from the colonial mentality and focus on the proper, spiritual character of the work of evangelization. This is connected with the process of shaping the self-awareness of the Church as a single organism in which missions occupy an important place and are a test of the vitality of local Churches. An important step was to recognize the mission as a feature that constitutes the community of the Church. A valuable discovery of this period was the recognition of the need to inculturate the Gospel, to dialogue with existing traditions, and not to discredit them. The value of individual involvement in a missionary work was also discovered, which can be efficiently carried out within the Papal Missionary Works. It was recognized that the missions are an exchange of spiritual gifts and a sign of strong faith.

Key words: helping missions, local church, local clergy, missions and cultures, missionary vocation, Mission Sunday, Pontifical Missionary Works.

BIBLIOGRAFIA

Breviarium missionum, cz. 1, Warszawa 1979:

Benedykt XV, *Dei providentis arcano*, s. 197–199.

Benedykt XV, *Maximum illud*, s. 200–216.

Pius XI, *Decessor noster*, s. 259–264.

Pius XI, *Quoniam tam praeclara*, s. 233–234.

Pius XI, *Rerum Ecclesiae*, s. 235–255.

Pius XI, *Romanorum Pontificium*, s. 216–221.

Pius XI, *Uroczystość zamknięcia wystawy misyjnej*, 10 I 1928, s. 228–233.

Pius XI, *Vix ad*, s. 264–270.

Pius XII, *Evangelii praecones*, s. 289–318.

Pius XII, *Fidei donum*, s. 318–339.

Pius XII, *Summi Pontificatus (wyjętek)*, s. 281–282.

Jan XXIII, *Princeps pastorum*, s. 339–370.

Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Excellentia vestra*, s. 270–274.

Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Non semel*, s. 279–280.

Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Plane compertum*, s. 283–285.

Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Pluries instanterque*, s. 275–279.

Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Super dubium*, s. 285–286.

Święta Kongregacja Rytów, *Reskrypt Il consiglio superiore*, s. 255–257.

Święta Kongregacja Rytów, *Reskrypt Quam laeto animi*, s. 258–259.

Apele i orędzia na Światowy Dzień Misyjny (1930–2010), red. F. Jabłoński, Gniezno 2010:

Salotti C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (19 X)*, 26 IX 1930, s. 22–24.

Salotti C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (18 X)*, 20 VIII 1931, s. 25–27.

Salotti C., *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego (18 X)*, 17 X 1931, s. 29–33.

Salotti C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (23 X)*, (*Do dyrektorów krajowych i diecezjalnych Dzieła Rozkrzewiania Wiary*) 15 VIII 1932, s. 34–39.

Salotti C., *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego (23 X)*, 22 X 1932, s. 40–43.

Salotti C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (22 X)*, (*Do Dyrektorów krajowych i diecezjalnych papieskiego Dzieła Rozkrzewiania Wiary*), 15 VIII 1933, s. 44–48.

Salotti C., *Orędzie radiowe wygłoszone z okazji Światowego Dnia Misyjnego (22 X)*, 21 X 1933, s. 49–52.

Salotti C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (21 X)*, 1934, s. 53–59.

Salotti C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (20 X)*, 1 VIII 1935, s. 60–65.

Biondi F., *Apel przekazany przez kard. Fumasoni Biondiego w związku ze zbliżającym się Światowym Dniem Misyjnym (20 X) 1935*, s. 66–67.

Costantini C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego (18 X)*, 17 X 1936, s. 68–70.

- Costantini C., *Orędzie radiowe z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1936, s. 71–75.
- Costantini C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (24 X) 23 X 1937, s. 76–78.
- Costantini C., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), 22 X 1938, s. 81–84.
- Costantini C., *Orędzie radiowe z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1942, s. 93–95.
- Costantini C., *Orędzie radiowe z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (19 X), 18 X 1947, s. 115–117.
- Bernardini F., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1953, s. 132–134.
- Bernardini F., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (24 X), 23 IX 1954, s. 135–136.
- Sigismondi P., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (23 X), 22 X 1955, s. 137–138.
- Sigismondi P., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (19 X), 18 X 1958, s. 143–145.
- Sigismondi P., *Apel z okazji Światowego Dnia Misyjnego* (18 X), 17 X 1964, s. 157–159.
- Dublewski T., *Zwiedzając nowe Muzeum Misyjne w Watykanie*, „Miesięcznik Pasternski Płocki”, 23(1928), s. 207–210, 240–242.
- Dujarjer M., *50 lat historii fidei donum – analiza historyczna i krytyczna*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 62–84.
- Hoser H., *Misjonarz Fidei donum – oczekiwania Stolicy Apostolskiej*, „Studia Misjologiczne”, 1(2008), s. 15–27.
- Jabłoński F., *Wprowadzenie*, w: *Apele i orędzia na Światowy Dzień Misyjny (1930–2010)*, red. F. Jabłoński, Gniezno 2010, s. 15–21.
- Klein S., *Aktualność encykliki misyjnej „Fidei donum” w życiu Kościoła partykularnego*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 44–61.
- Miotk A., *Dynamizm misyjny nauczania papieskiego od Leona XIII do Jana Pawła II*, „Studia Misjologiczne”, 1(2008), s. 37–66.
- Rosales G.R., *Dar wiary – kapłan dla misji*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 35–44.
- Różański J., *Encyklika „Fidei donum” jako odczytanie „znaków czasu” dla kontynentu afrykańskiego i Kościoła powszechnego*, „Światło Narodów”, 27(2007), nr 147, s. 28–43.
- Różański J., *Wokół koncepcji inkulturacji*, Warszawa 2008.
- Zieliński Z., *Papięstwo i papież dwóch ostatnich wieków 1775–1978*, Warszawa 1983.